

ב"ה

התקשרות

קונטרס שבועי לאנ"ש חסידי חב"ד לחיזוק ההתקשרות
לכ"ק אדמו"ר רבי מנחם מענדל בהרה"ק רלו"י מליובאוויטש
זצוקללה"ה נבג"מ זי"ע

שיחות • אגרות • פניני חסידות לפה"ש • הלכות, מנהגים וטעמיהם • ניצוצות • זמנים

תת

ערב שבת-קודש
פרשת תולדות
ג' בכסלו ה'תש"ע

יוצא-לאור על-ידי
מכון ליובאוויטש שעל-יד
צעירי-אגודת-חב"ד באה"ק ת"ו – המרכז

מורה שיעור ללימוד היומי ברמב"ם

ג' בכסלו ה'תש"ע — " בכסלו ה'תש"ע

יום	יום בחודש	ג' פרקים ליום	פרק א' ליום	ספר-המצוות
ו'	ג' בכסלו	הלכות בכורות פרק ב-ד.	הל' קדוש החדש פרק ו.	מליית קמד. קח.
ש"ק	ד' בכסלו	פרק ה-ז.	פרק ז.	מ"ע עח.
א'	ה' בכסלו	פרק ח. הלכות שגגות.. בפרקים אלו. פרק א-ב.	פרק ח.	מליית קט. מ"ע סט.
ב'	ו' בכסלו	פרק ג-ה.	פרק ט.	מ"ע ע.
ג'	ז' בכסלו	פרק ו-ח.	פרק י.	מ"ע ע.
ד'	ח' בכסלו	פרק ט-יא.	פרק יא.	מ"ע עא.
ה'	ט' בכסלו	פרק יב-יד.	פרק יב.	מ"ע עב.
ו'	י' בכסלו	פרק טו. הלכות מחוסרי כפרה.. בפרקים אלו. פרק א-ב.	פרק יג.	מ"ע סח. עה. עו.

זמני השבוע *

צאת הכוכבים	שקיעת החמה***	מנחה גדולה	חצות היום והלילה	סוף זמן ק"ש	זריחת החמה	זמן ציצית ותפילין	עלות השחר**		תאריך
							120 ד' לפני הזריחה	72 ד' לפני הזריחה	
5.04	4.38.4	11.56	11.26	8.48	6.20	5.20	4.58	4.11	ו', ג' בכסלו
5.04	4.38.0	11.56	11.26	8.49	6.20	5.21	4.59	4.11	ש"ק, ד' בכסלו
5.04	4.37.7	11.57	11.27	8.49	6.21	5.22	5.00	4.12	א', ה' בכסלו
5.03	4.37.3	11.57	11.27	8.50	6.22	5.23	5.01	4.13	ב', ו' בכסלו
5.03	4.37.1	11.57	11.27	8.50	6.23	5.24	5.01	4.14	ג', ז' בכסלו
5.03	4.36.8	11.58	11.28	8.51	6.24	5.24	5.02	4.14	ד', ח' בכסלו
5.03	4.36.5	11.58	11.28	8.52	6.25	5.25	5.03	4.15	ה', ט' בכסלו
5.03	4.36.3	11.58	11.28	8.52	6.26	5.26	5.04	4.16	ו', י' בכסלו

* הזמנים מתייחסים לאזור המרכז. באזור ההרים והעמקים יש שינויים שעשויים להגיע למספר דקות.
 ** לגבי זמן עלות השחר הנהוג בחב"ד קיימות שלוש דעות. הבאנו את הזמנים לפי הדעה המוקדמת ביותר והמאוחרת ביותר, וראוי להחמיר לפי העניין.
 *** זמני השקיעה כאן הם לפי השקיעה הנראית. אולם אדה"י בסידורו ('סדר הכנסת שבת') מכיר בשקיעה האמיתית, המאוחרת ממנה "בכמו ארבע מינוטין" (לשון אדה"י שם. שיעור התלוי במיקום ובעונות השנה).

זמני הדלקת הנרות וצאת השבת

פרשת	ירושלים		תל-אביב		חיפה		באר-שבע	
	דה"נ	צה"ש	דה"נ	צה"ש	דה"נ	צה"ש	דה"נ	צה"ש
תולדות	4:02	5:16	4:16	5:17	4:06	5:15	4:20	5:19
ויצא	4:00	5:15	4:14	5:16	4:04	5:14	4:18	5:18

עורך ראשי: מנחם מענדל ברוד • עורך: נחמיה קפלון • הגהה: יוסף-יצחק אולידורט

מו"ל: מכון ליובאוויטש שעל-יד צעירי-אגודת-חב"ד באה"ק ת"ו - המרכז

יו"ר: הרב יוסף-יצחק הכהן אהרונוב

כתובת: ת"ד 14 כפר-חב"ד 72915, טל' 03-9607588, פקס: 03-9606169

אינטרנט: www.chabad.org.il דואר אלקטרוני: chabad@chabad.org.il ISSN 0793-7474

'וייתן לך' - חיבור רוחניות וגשמיות

מדוע דווקא סעודת מלוה מלכה מהנה את עצם הלז, ומהו טעם הזכרת אליהו הנביא במוצאי שבת? • מה מועילה עבודת הנשמה עם הגוף לזככו ולשנותו, כאשר השינוי אינו מתקיים לכאורה? • דווקא ה'מיצר' מן ההבדלה בין שבת לחול, מביא את החיבור בין גשמיות לרוחניות, ורומז לתחיית המתים • מה ההוראה משני הפירושים ב'וייתן לך'? • משיחת כ"ק אדמו"ר נשיא דורנו

א. ענינו של מוצאי שבת הוא - איחוד וחיבור בין שבת לימי החול.

ב. והנה, כללות עניין מוצאי שבת מתבטא בגלוי בסעודה שנערכת בזמן זה⁴ - סעודה של מוצאי שבת (שהיא המשך לשלש סעודות דיום השבת), שנקראת "מלוה מלכה", על שם שמלווים את המלכה, שבת מלכתא⁵:

איתא בבית יוסף⁶ "אבר יש באדם . . ואינו נהנה באכילה אלא במוצאי שבת" (סעודת מלוה מלכה) - שזהו ה"עצם לזו"⁷, חלק בגוף איש הישראלי ששום

ובפשטות - שהיציאה מיום השבת היא באופן שקודם שנכנסים לימי העבודה שהם ימי החול, ישנו תחילה עניין "מוצאי שבת" [נוסף על ההוספה מחול על הקודש שהיא לא רק מלפניו, אלא גם לאחריו, כדרשת חז"ל¹ ששבת דומה לזאב שטורף מלפניו ומלאחריו], שעיקרו הוא שאפילו לאחר הבדלה, "המבריל בין קודש לחול כו' בין יום השביעי לששת ימי המעשה", עדיין אין זה "חול" ככל הפרטים כמו בששת ימי החול כשהם בתקפם.

וכפי שרואים גם במוחש, שאין זה באופן שמיד לאחר הבדלה נרגשת אוירה של חולין ("מ'פילט זיך וואַכעדיק") - שהרי אומרים "ויתן לך", מקפלים הטלית², ועוד כמה וכמה עניינים של מנהגי ישראל, אשר, עם היותם מנהגים בלבד, הרי מנהג ישראל

(3) ראה תור"ה נפסל - מנחות כ, ב. מהרי"ל - הובא ברמ"א יו"ד סע"ו ס"ד. מנהגים ישנים מדורא ע' 53. שו"ע אדה"ז או"ח סוסק"פ. סת"ב ס"א. סתנ"ב ס"ד. סתצ"ד סט"ז. ועוד.

(4) ראה גם שיחת מוצ"ש פ' בשלח, יו"ד שבט תשי"ז ס"ד (תור"מ ח"ט ס"ע 24 ואילך). וש"נ.

(5) ראה פרש"י שבת קיט, רע"ב. שו"ע אדה"ז שם ס"ב.

(6) לטאו"ח ס"ש (משבלי הלקט).

(7) אלי' רבה או"ח שם אות ב (ממטה משה).

(1) מכילתא יתרו כ, ח. נת' בלקו"ש חט"ז ע' 231 ואילך.

(2) ראה שו"ע אדה"ז או"ח סו"ס ש. וראה גם "חקרי מנהגים"

"קה"ת תשנ"ט" ע' קלז ואילך. וש"נ.

ועוד באופן נעלה מכמו שהיתה "בבואך", דאם לא כן, לא היה כדאי כל הסבל ("די גאנצע מאַטערניש") שבירידה למטה - אלא עוד זאת, שהנשמה תיקח עמה גם את הגוף, שלכן, גם עניין קבלת השכר הוא באופן שתכלית העילוי בזה הוא בתחיית המתים, נשמות בגופים דווקא.

וכידוע הפלוגתא של הרמב"ם והרמב"ן בעניין זה, והפסקדין הוא שתחיית המתים (נשמה בגוף) תהיה לא רק לפי שעה, ואילו לאחרי זה יהיה תכלית העילוי במעמד ומצב שהנשמה אינה מלובשת בגוף, שזוהי דעת הרמב"ם¹⁸, אלא כדעת הרמב"ן¹⁹ שתכלית העילוי הוא כאשר הנשמה קשורה עם הגוף דווקא²⁰.

ולכן, צריכים לשתף את הגוף בכל העליות ובכל עניני העבודה שפועלת הנשמה בהיותה קשורה עם הגוף (בכוח ה"מפליא לעשות") בעולם למטה - כמודגש בכללות עניין העבודה, כמו שכתוב²¹ "ולעברו בכל לבבכם", ואמרו רז"ל²² "איזו היא עבודה שהיא בלב כו', זו תפלה", היינו, שהעבודה צריכה להיות "בתוך הלב ועם הלב"²³ ("אין הארצן און מיטן הארצן"), וכמבואר בחסידות²⁴ שהעבודה צריכה להיות בדרך כזו עד שבשר הלב יהיה בתנועה של שמחה והתרחבות כשמרגיש אהבת השם, ויהיה בתנועה של כיווץ כשמרגיש יראת השם.

ולכאורה אינו מובן:

הדין הוא ששינוי החוזה לכרייתו אינו קונה²⁵, דהיינו, שכאשר עושים שינוי בדבר באופן שלאחרי זה יכולים לבטל לגמרי את השינוי, הרי גם כאשר השינוי נמצא עדיין, אינו דבר קיים ואינו מציאות אמיתית, כיוון שהשינוי יכול להתבטל לגמרי עד שלא יישאר ממנו שיריים.

עניין שבעולם אינו שולט עליו, כדאיתא במדרש⁸ ש"נתנו באש . . נתנו על הסדן והתחיל מכה עליו בפטיש וכו'", היינו, ששום דבר אינו יכול לאבד את העצם לזו שבאדם, ויתירה מזה, כדאיתא במדרשי חז"ל⁹ שממנו יבנה הגוף בתחיית המתים.

ונמצא, שהסעודה של מוצאי שבת, היא אמנם כציוור של אכילה ושתייה, אבל היא עניין שלמעלה מהעולם, כיוון שקשורה עם העצם לזו שלמעלה מהעולם, שלכן אין עניני העולם שולטים עליו כו'.

ג. ובהקדמה - שקיומה של העצם לזו נוגע לכללות מציאות האדם¹⁰:

בבריאת האדם כתיב¹¹ "ויצר ה' אלקים את האדם עפר מן האדמה (ואחר כך) ויפח באפיו נשמת חיים", שזהו עניין של חיבור גשמיות עם רוחניות, ובוזה גופא - רוחניות שנלקחת "מאיגרא רמה"¹², שהרי "נשמה שנתת בי טהורה היא"¹³, שזוהי דרגא נעלית יותר מ"בראתה", "יצרתה" ו"נפחתה" (ששם נמשכת הנשמה לאחרי זה), דקאי על עולם הנשמות, עולם המלאכים ועולם הגלגלים¹⁴, או בעומק יותר - כפי שנתבאר בקבלה וחסידות - עולמות בריאה יצירה עשיה; ורוחניות זו שנלקחת "מאיגרא רמה", מתקשרת עם גוף גשמי וחומרי בעולם למטה.

וכידוע הפירוש (המובא בפוסקים¹⁵ להלכה) בנוסח ברכת "אשר יצר" שסיומה "ומפליא לעשות" - דקאי על קישור וחיבור רוחניות וגשמיות שנעשה רק בכוח ה"מפליא לעשות".

וזהו גם תכלית הכוונה - שלא זו בלבד שהנשמה תישאר בשלימותה, כמו שכתוב¹⁶ "ברוך אתה בבואך וברוך אתה בצאתך" (כפי שאומרים גם ב"ויתן לך"), "שתהא יציאתך מן העולם כביאתך לעולם"¹⁷,

18 הל' תשובה פ"ח ה"א.ב. פהמ"ש לסנהדרין פ' חלק ד"ה ועתה אחל).
 19 בשער הגמול בסופו (בהוצאת שאוועל ע' שט).
 20 ראה תו"מ סה"מ שבת ע' שסה. וש"נ.
 21 עקב יא, יג.
 22 תענית ב, סע"א.
 23 סה"מ תרפ"ח ע' קד. ועוד.
 24 ראה סה"מ קונטרסים ח"ב רצ, ב ואילך. סה"מ ה'ש"ת ס"ע 112 ואילך.
 25 ב"ק צג, ב. צו, א. רמב"ם הל' גזילה פ"ב ה"י. שו"ע חו"מ טש"ס ס"ה.

8 ב"ר פכ"ח, ג. ויק"ר פי"ח, א.
 9 ב"ר וויק"ר שם. תוד"ה והוא (ב"ק טז, ב). זח"א סט, א. קכו, סע"א (מהנ"ע). קלז, א (מהנ"ע). ועוד.
 10 ראה גם תו"מ חכ"ד ע' 147 ואילך. וש"נ.
 11 בראשית ב, ז.
 12 ע"פ לשון חז"ל - חגיגה ה, ב.
 13 נוסח "אלקי נשמה" בברכות השחר (ברכות ס, ב).
 14 ראה גם תו"מ חכ"ט ע' 82. וש"נ.
 15 רמ"א או"ח ס"ו ס"א.
 16 תבוא כה, ו.
 17 ב"מ קז, סע"א.

(“הקיצו ורננו שוכני עפר”) - הרי זה בסעודת מלוה מלכה שבמוצאי שבת.

ד. והעניין בזה:

למרות שיוצאים מיום השבת שהוא מעין “יום שכולו שבת ומנוחה לחיי העולמים”²⁸, ונכנסים לימות השבוע, באופן שצריכים להבדיל בין הקודש ובין החול - הרי אדרבה, מה“מיצר” שפועלת ההבדלה, יכול לבוא לאחרי זה עניין של סעודה באכילה ושתייה שמגעת ומתקשרת עם העצם לזו, הקשורה ופועלת את העניין של תחיית המתים.

ובנדון דידן, גם כאשר הנשמה עובדת עבודתה בגוף ועם הגוף לפעול בו שינוי (בירור וזיכוך) - הרי זה שינוי החוזר לברייתו, כיוון שבנוגע לגוף כולו (הלב וכל שאר האברים) נאמר²⁶ “כי עפר אתה ואל עפר תשוב”, ואם כן, השינוי שנעשה בלב ובכללות הגוף אינו שינוי קיים אפילו בשעת מעשה? והמענה על זה - שישנו העצם לזו, שגם כאשר כל עניני הגוף חוזרים לברייתם, “כי עפר אתה ואל עפר תשוב”, נשאר עצם הלזו בקיומו, ובמילא אין השינוי שבו חוזר לברייתו, ועניין זה פועל על כל רמ”ח אברים ושס”ה גידים שבגוף שנעשים

תכלית הכוונה – שלא זו בלבד שהנשמה תישאר בשלימותה, אלא עוד זאת, שהנשמה תיקח עמה גם את הגוף

ולכל לראש - שפועל את עניין תחיית המתים בעצמו, להחיות את כל העניינים שבו שאינם קשורים עם קדושה שהיא מקור החיות, שלכן אמרו חז”ל²⁹ “רשעים בחייהן קרויין מתים”, והיינו, ש“רשעים” קאי על כל העניינים השייכים ל”צד אחר שאינו צד הקדושה” (כמבואר בתניא³⁰), ובמילא צריכים להחיותם, וכן צריך להחיות את ה”א”ל זר אשר בקרבך³¹,

וממשיכים זאת על כל ששת ימי המעשה - שיהיו ימים חיים (“לעבעדיקע טעג”), על-ידי זה שבכל ל”ט מלאכות של עובדין דחול יהיה עניין “בכל דרכיך דעהו”³², “דעהו” דייקא, כמבואר בתניא³³ ש“דעת” הוא לשון התקשרות, ולא רק התקשרות סתם, אלא באופן ש“מקשר דעתו בקשר אמין וחזק מאוד ויתקע מחשבתו בחזק כו””, שזמו יבואו “תולדות” שאינם “דמיונות” אלא אמיתיות, מציאות אמיתית, כיוון

מציאות קיימת ואמיתית, כיוון ששוב אי אפשר לומר שכל הגוף חוזר לברייתו, שהרי העצם לזו מעכב את הדבר.

ועוד זאת, שהעצם לזו מעניקה מציאות אמיתית לכל עניני הגוף - לא רק קודם שמתבטלת מציאותם (“אל עפר תשוב”), אלא גם לאחריו כן, שהרי תחיית המתים היא באופן שמהעצם לזו (שנשארת בקיומה, שינוי שאינו חוזר לברייתו) נעשה בנין כל הגוף, שמתקבצים וחוזרים כל האברים שהיו קשורים עמו בהיותו בחיים חיותו בעלמא דין.

וזהו כללות עניין מוצאי שבת - שמתבטא בגלוי בסעודת מלוה מלכה, שממנה נהנה העצם לזו, שעניין זה קשור עם תחיית המתים.

וזהו טעם המנהג בכמה קהילות שמזכירים אז את אליהו הנביא²⁷ - כיוון ש“תחיית המתים בא על-ידי אליהו הנביא זכור לטוב”, כדאיתא בסוף מסכת סוטה.

[.] וההודעה וההתחלה על עניין תחיית המתים

(28) תמיד בסופה.

(29) ברכות יח, רע”ב.

(30) פ”ו.

(31) ראה שבת קה, ב.

(32) משלי ג, ו. וראה רמב”ם הל’ דעות ספ”ג.

(33) ספ”ג. וראה פמ”ב (נט, ב). אגה”ק סוסט”ו.

(26) בראשית ג, יט.

(27) ראה טעמי המנהגים עניני שבת סתכ”א. וש”נ.

שקשורה עם אמיתת המציאות - הקב"ה ("דעהו").

ההסתלקות, "ויחזור ויתן" - לאחריו כן, כאשר "הקיצו ורננו גו".

ז. וזהו גם שמיד בצאת השבת מתחילים באמירת "ויתן לך האלקים מטל השמים וגו"³⁴: ובהקדמה - שבפסוק זה ישנם ב' פירושים: א) דרשת חז"ל³⁵ שקאי על לימוד התורה - "מטל השמים זו מקרא, ומשמני הארץ זו משנה, דגן זו תלמוד, תירוש זה אגדה" (שבוה נכלל³⁶ גם רזין דאורייתא ורזין דרזין³⁷);

ב) על-פי הכלל בדברי חז"ל ש"אין מקרא יוצא מידי פשוטו"³⁸ - הרי הכוונה היא "מטל השמים ומשמני הארץ גו" כפשוטו, דקאי על כל צרכי האדם הגשמיים, אלא כפי שהם "משמני הארץ", ו"מטל השמים" ש"טל לא מיעצר"³⁹, ובמילא הרי זה נמשך "מידו המלאה הפתוחה הקדושה והרחבה"⁴⁰.

וכיוון שהפירוש שקאי על מקרא משנה תלמוד ואגדה נקבע באותן תיבות שבהם מדובר אודות "טל השמים ומשמני הארץ ורוב דגן ותירוש" כפשוטם - מוכח שעניינם חד הוא,

על דרך דרשת חז"ל במסכת נדה⁴¹ "שעטנו כתיב, עד שיהיה שוע טווי ונוז" (שצריכים להיות כל ג' העניינים יחד), ולא "או שוע או טווי או נוז", "מדאפקינהו רחמנא בחדא לישנא" -

היינו, שכאשר יהודי הולך בדרך הישר של ספר הישרים⁴², שזוהי דרך התורה והמצווה - אזי מקבל "מטל השמים ומשמני הארץ גו" הן ברוחניות והן בגשמיות, ובאופן של חיבור רוחניות וגשמיות, בכוח ה"מפליא לעשות".

ויש להוסיף, שב"ויתן לך" מרומו גם עניין תחיית המתים - שזהו כללות העניין דקישור רוחניות וגשמיות - שהרי דרשו חז"ל³⁵ בפירוש "ויתן", "יתן ויחזור ויתן", "יתן" (בפעם הראשונה) - קודם

ו. וזהו כללות ענינו של מוצאי שבת - שבו נותנים כוח לכל אחד ואחד מישראל שיוכל לעבור את ששת ימי החול באופן של המשכת וחיבור רוחניות עם גשמיות,

ובפשטות - ש"מטל השמים זו מקרא" נמשכת ההשפעה "מטל השמים" כפשוטו בנוגע לכל העניינים שצמיחתם היא על-ידי טל השמים, ו"משמני הארץ זו משנה, דגן זו תלמוד, תירוש זה אגדה" נמשכת ההשפעה "משמני הארץ" כפשוטו בנוגע לכל הצרכים שבאים מתבואות הארץ, וכמו כן כל הברכות שאומרים ב"ויתן לך".

ויש להוסיף, שזהו ענינה של פנימיות התורה, תורת החסידות, שמבארת ומסבירה כיצד יכול להיות העניין ד"עבדו את ה' בשמחה"⁴³ בכל מעמד ומצב שבו נמצאים, וכיצד יכולים להפיק טוב וקדושה מכל העניינים הגשמיים - הרי לאחריו ביאור והסבר תורת החסידות, יכולים לדרוש מהשם יתברך שיתן רב טוב גשמי כפשוטו, כיוון שמקודם לכן למדו את העניין בתורה, שבכל דבר גשמי ישנו ניצוץ אלקי, ובמילא, ככל שתרכבה הגשמיות, ירבו גם ניצוצי אלקות, ועל-ידי זה יוכל לפעול יותר גם בחייו הרוחניים.

וזהו גם כללות נקודת הפתגם [י. 44], שהשם יתברך ייתן לבני ישראל גשמיות, ובני ישראל יעשו מהגשמיות - רוחניות.

וכאשר יהודי עובר את ששת ימי החול באופן כזה, אזי נעשה אצלו יום השבת באופן נעלה יותר מיום השבת שלפניו, כמו שכתוב⁴⁵ "ילכו מחיל אל חיל", בעילוי אחר עילוי, ועד שבאים "ליום שכולו שבת ומנוחה לחיי העולמים".

(34) תולדות כז, כת.

(35) ב"ר פס"ו, ג. הובא בפרש"י עה"פ.

(36) ראה תניא אגה"ק סכ"ג (קלו, רע"א). ספר הערכים - חב"ד ערך אגדה ס"א (ע' קג ואילך). וש"נ.

(37) ראה בארוכה אמרי בינה שער הק"ש ספנ"ג ואילך.

(38) שבת סג, א. וש"נ.

(39) תענית ג, סע"א.

(40) נוסח ברכה הג' דברהמ"ז.

(41) סא, ב. וש"נ. וראה גם תר"מ חכ"ט ע' 206.

(42) ראה ע"ז כה, א.

(43) תהלים ק, ב.

(44) אג"ק שלו ח"ב ע' רסה (נעתק ב"היום יום" כז טבת).

וראה "היום יום" כט אד"ש. כז אלול.

(45) תהלים פד, ח. וראה לקמן הערה 164. וש"נ.

הפדייה מהגלות "בשלום" דווקא

"תולדות יצחק" מתגלה כבר עכשיו גם בעשיו

...כדי שתתבצע הכוונה של דירה בתחתונים, ה"ונגלה כבוד הוי' וראו כל בשר גו'" שיהיה לעתיד לבוא - שעניין זה קשור עם התורה. . לשם כך ישנה מציאותו של עשיו, כדי שיהיה "אתכפיא סטרא אחרא ואתהפכא חשוכא לנהורא", שזה יביא את הגילוי דלעתיד. אמנם אפשר לחשוב: כל הנ"ל זה כפי שעשיו הוא מצד שורשו, והמטרה היא שכוונה זו תושלם רק לעתיד לבוא [שאו יקוים "ועלו מושיעים בהר ציון לשפוט את הר עשיו"]; אך בינתיים הרי עשיו מנגד וכו' - כיצד אפוא ייתכן עתה "אל תירא עברי יעקב"? התשובה על כך היא שעשיו הוא "תולדות יצחק": אף-על-פי שהשם יצחק הוא "על שם העתיד", מכיוון שה"גילוי צחוק ותענוג" [שנעשה על-ידי (גילוי ה)העלם של שם אלקים, עד כפי שזה מתבטא בעשיו] יהיה זה רק לעתיד לבוא, עם זאת, מזה גופא שקוראים לו עתה בשם יצחק "על שם העתיד" ורואים בגלוי - וגם עשיו יודע זאת ומתפאר שהוא "תולדות יצחק" - מוכן, שגם עתה הוא בגילוי שמציאותו של עשיו היא (הכוונה שעשיו יושלם לעתיד -) שהנו "תולדות יצחק" ו"אמור בפרשה". כך גם לגבי מה שלעתיד יאמרו ישראל ליצחק "כי אתה אבינו" על כך שהוא יציל את ישראל מהגלות - שמעין עניין זה ישנו כבר עתה: עוד בהימצאנו בגלות, הרי הוא מגן על ישראל, ומכך נמשך אחר כך - שהוא יציל אותם מהגלות.

(מוצאי ש"פ חיי שרה תשל"ח. לקוטי שיחות כרך כ, עמ' 341 ואילך)

הגאולה תהיה "בשלום"

ממה שכתוב "פרה בשלום נפשי" ולא "פרה ובשלום נפשי" (בוא"ו המוסיף ומחבר), מוכן, שאין כאן שני עניינים: לכל לראש - עניין של פדייה, והפדייה גופא - באופן של שלום, כי אם עניין אחד - "פרה בשלום".

...וכמו כן מוכן בנוגע לגאולה דכללות בני-ישראל - גאולה העתידה:

כאשר יהודים מתפללים ומבקשים על עניין הגאולה - הרי פשוט, שמכיוון שקיימו מצוות עשה מן התורה ש"יהא אדם. . שואל צרכיו שהוא צריך להם כו'", צריך הקב"ה למלא את בקשתם.

...אמנם, קיום בקשת בני-ישראל על הגאולה יכול להיות בכמה אופנים: באופן של מלחמה או באופן של שלום; באופן ד"לא זכור", שאז יש צורך באריכות הזמן כו' - "בעתה", או באופן ד"זכור", שאז באה הגאולה תיכף ומיד - "אחישנה".

זוהי אפוא המעלה המיוחדת שבהדגשת העניין ד"פרה בשלום נפשי". . שפועלים את הגאולה העתידה באופן של "פרה בשלום" דווקא.

(משיחת ש"פ וישלח תשמ"ה. התועדויות תשמ"ה כרך ב, עמ' 797 ואילך)

ה"מנחת חינוך" במשנתו של הרבי

האם שייך ציווי על התשובה, והאם פסח שני בזמן הזה ייעשה בטומאה

- ביאור הרבי מדוע אין מצוות שמירת המקדש ביום, ורמז בדברי הרמב"ם לתשלומי שהחיינו בפסח • וכיצד מתורצת קושייתו על נזירות שמשון ושמואל • "במחילת-כבוד-תורתו... איני מחוייב לדחוק לתרץ דבריו" התבטא הרבי במכתב • רשימה המשך לגיליון תשצ"ח

ראיה שהתשובה היא מעומקא דליבא ועצם הנפש ממש.

הרב זוין מקשה והרבי נשאר בדעתו

בהתוועדות אחרון של פסח תשכ"ח (לקוטי שיחות כרך יב עמ' 220) הסיק הרבי שלפי הדעות שמקריבים קרבן פסח בזמן הזה, החיוב של פסח שני הוא גם אם יתמהמה חס ושלום. כי אף שכולנו טמאי מתים - לדעת ר' יודא פסח שני דוחה את הטומאה. וגם על-פי הפסקדין שפסח שני אינו דוחה את הטומאה, יש לומר שבנידון דידן מקריבים פסח שני גם בטומאה. כי הטעם מה שפסח שני אינו דוחה את הטומאה הוא "מפני טומאה דחיתו יחזור ויעשה בטומאה?", ויש לומר שזהו דווקא כשהתורה דחתו, אבל היכן שלא הקריב פסח ראשון מצד סיבה צדדית, עושה פסח שני גם בטומאה. הרבי קובע שם: "ודלא כמו שכתב המנחת-חינוך מצווה שפ קרוב לסופר" (הערה 31 שם). הגה"ח הרב שלמה-יוסף זוין (במכתב ששיגר

בשיחות רבות מתייחס הרבי לשיטת המנחת חינוך (מצווה סוד) בעניין תשובה: "דתשובה אינה מצווה... רק העשיה על תואר כך וכך נחשב מצווה, כמו גירושין וטוען ונטען.. דהתורה אמרה אם יעשה תשובה יהיה על תואר כך להתוודות וכו' ובכך תשובתו מקובלת...". היינו שמעשה התשובה הוא רק בוודוי.

בלקוטי שיחות (כרך לח עמ' 20 ואילך) מקשה הרבי, שהרי בכותרת להלכות תשובה ברמב"ם מפורש "מצווה עשה אחת, והוא שישוב החוטא מחטאו לפני ה' ויתוודה". הרי שגם להרמב"ם יש מצווה לשוב מחטאו. וכן נקט גם רבינו הזקן באגרת התשובה שלו שכתב: "מצוות התשובה מן התורה היא עזיבת החטא בלבד".

ומכל מקום מבאר על-פי פנימיות העניינים (שם עמ' 23) את טעמו של המנחת-חינוך: דכיוון שתשובה שלימה ואמיתית באה מעצם הנפש (שרק משם נמשך חיות חדש למלאות הפגם באיברי הנפש), לכן אין מקום לציווי על מצווה זו, כי רק כשהאדם עושה תשובה בבחירתו החופשית לגמרי (אפילו לא מחמת ציווי התורה), הרי זו

ורבי בג' סיון תשכ"ח - 'חידושים וביאורים בש"ס' כרך א' עמ' שמוז) ניסה להצדיק את דברי המנחת חינוך: "ואיני יודע במה דחה כבוד-קדושתו את המנחת-חינוך (ולהלכה למעשה!) .. וגם נראה לי להביא ראיה להמנח"ח מגמרא ביומא נ"א א' ..". אולם הרבי במכתב מאותם ימים (שם עמ' שמח-שטמ) דחה את הדברים וכתב:

במחילת כבוד תורתו דהמנח"ח [=המנחת חינוך] איני מחוייב לדחוק לתרץ דבריו (1) במקום דליתא (כרת 2) כשהם היפך הפירוש הפשוט בש"ס...

פיקוח נפש בדין גולה

המנחת חינוך (מצווה תי) מנמק טעם הדין שהגולה לעיר מקלט אינו יוצא משם אפילו לפיקוח-נפש, דהווי גזירת הכתוב "שם תהא דירתו" וכו', דאינו יוצא משם לשום דבר שבעולם, אפילו לצורך גדול כהצלת כלל-ישראל.

ותמה הרבי (לקוטי שיחות כרך לח עמ' 128): הרי כלל גדול הוא שפיקוח נפש דוחה כל התורה כולה, ואם כן למה תדחה גזירת הכתוב חיוב דפיקוח נפש שדוחה כל התורה כולה? (והרי בלימוד "שם תהא" לא נאמר שדין זה הוא גם במקום פיקוח נפש, ופיקוח נפש דכלל-ישראל).

והרבי מבאר זאת בדרכו, דרך מיוחדת המבוססת על דיוק בלשונו של הרמב"ם.

תוספת שבת וחג לאיסור או גם לקדושה?

מצווה שכג בספר החינוך היא שלא לעשות מלאכה ביום שמיני עצרת, וכותב המנחת חינוך: "דנראה פשוט" דכל עניין התוספת דיום הכיפורים וכו' היא רק לעינוי ומלאכה, מה שאין כן שאר עניינים.

הרבי (לקוטי שיחות כרך יט עמ' 58) מביא מקור לקביעה זו מדברי התוספות (מסכת כתובות מז, א) בתירוץ הראשון, שתוספת יום טוב הוא רק לעניין איסור מלאכה ולא לעניין שמחה. וברומה לכך דעת המהרש"ל (הובא בב"ח סימן ער"ב) ודעתו במקום אחר (הובא בט"ז סוף סימן רצא) שאי אפשר לצאת חובת סעודת שבת בזמן התוספת. אמנם הט"ז עצמו סבור אחרת.

ביאור הדברים נעוץ בשורש המחלוקת האם תוספת שבת נעשה כחלק מהשבת ממש, או שזהו רק חיוב על האדם להתנהג בשעה זו בענייני שבת כגון איסורי מלאכה, אולם אינה מעצם קדושת היום.

מחוסר איבר בעוף

מחוסר איבר פסול בעוף, נלמד לדעת הרמב"ם (הלכות איסורי מזבח פ"ב הלכה יא) מהכתוב (פנחס כח, לא) "תמימים יהיו לכם", היינו שגם הפסול דמחוסר איבר בעוף יסודו בעניין "תמות". וכותב הרבי (לקוטי שיחות כרך לה עמ' 25 הערה 26):

וכן משמע בלחם משנה לרמב"ם שם פרק ג' הלכה ו' עיין שם. וראה לשון הרמב"ם הל' אבות הטומאה פרק ג הלכה יג.

וצריך-עיון במנחת חינוך (מצווה רפו) שכתב בדעת הרמב"ם "דמחוסר אבר פסול בעוף אינו מטעם תמים .. אלא מלימוד אחר מן העוף", והרי ברמב"ם לא הובא הלימוד ד"מן העוף", ומלשונו "שאינו מקריבין חסר כלל" מוכח להיפך. וראה עוד מה שהעיר הרבי (בשוליי הגליון שם) על דברי המנחת חינוך במצווה תקל.

למה שמירת המקדש בלילה דווקא?

בעניין שמירת המקדש תמה המנחת חינוך מדוע אין שומרים גם ביום ("אדרבה מנלן דאינו אלא בלילה כיוון שאינו מפני פחד אלא מפני הכבוד").

ומביא הרבי (לקוטי שיחות כרך יג עמ' 57

עריפת פטר חמור – כפרת הבעלים

במנחת חינוך (מצווה כג בסופה) חוקר לגבי עריפת פטר חמור – אם אפשר לערוף פטר חמור של חברו, כשם שניתן לפדות פטר חמור של חברו (בכורות י, ב).

אמנם הרבי (לקוטי שיחות כרך לו, עמ' 62) מדייק בלשון רש"י בפרשת בא יג, ג: הוא הפסיד ממונו של כהן לפיכך יפסיד ממונו, שיש כאן שינוי מלשון הש"ס "יופסד ממונו": לפי רש"י – בעל החמור צריך להרגיש הפסד בממונו, שכן עיקר העוול בהעדר פדיון החמור, אינו בצד הכספי שבדבר (גרימת חסרון בממונו של כהן), אלא באכזריות האדם.

ובענייננו מובן שזוהי חובת הבעלים, שבעל החמור צריך לערוף ולהפסיד ממונו, ולכן אין חברו יכול לזכות בקיום חובה זו. לכן גם לא יועיל מינוי מפורש כשעושה את חברו שליח.

מלחמת הרשות – גם מצווה

דן המנחת חינוך, האם ממה שהתורה התירה הליכה למלחמת הרשות מוכח, שהופקע דין מלחמה מדיני מסירות נפש (מצווה תכה). ומעיר הרבי (לקוטי שיחות כרך לה עמ' 173 הע' 37):

אבל ראה חמדת ישראל קונטרס נר מצווה אות זה מה שמבאר בדברי הרמב"ן דחשיב מצווה לשאול באורים ותומים גם במלחמת מצווה. ואין כאן מקומו.

למה השמיט הרמב"ם דין תשלומין דשהחיינו?

במנחת חינוך מצווה ש' תמה על הרמב"ם שלא הביא הדין (מגן אברהם ריש סימן תעג וכן בריש סימן תרמג) ד"אם לא בירך [שהחיינו] בליל ראשון [של פסח] מברך כל שבעה".

הרבי (לקוטי שיחות כרך לז עמ' 14-15) מתייחס לכך:

א) בציינו "וכבר העירו שלא הובא גם בטור ושולחן-ערוך. ואין-כאן מקומו" (הערה 14).

ב) מביא דברי הרמב"ם בהלכות שבת פרק כט הלכה כג: "כל לילי יום טוב ובליל יום הכיפורים אומרים שהחיינו, ובשביעי של פסח אין מברכין שהחיינו מפני שאינו רגל בפני עצמו וכבר בירך על הזמן בתחילת הפסח".

ותמה: וצריך-עיון-קצת למה לא הסתפק הרמב"ם בדברים "מפני שאינו רגל בפני עצמו" והוסיף "וכבר בירך על הזמן בתחילת הפסח"? ומבאר הרבי ("ויש לומר") דמלמד שאם לא בירך כל ימי הפסח מברך באחרון של פסח. ובהערה 2 שם:

כן כתב בשאלות ותשובות ערוגת הבושם (אורח חיים סימן קמד), ומתריך על-פי זה קושיית המנחת חינוך למה השמיט הרמב"ם דין תשלומין דברכת שהחיינו (המפורש בש"ס), כי רימזו כאן.

אמנם הרבי לא ניחא ליה בכך וכותב:

אבל לכאורה צריך-עיון, כי למה לו להרמב"ם לרמז דין זה (ורק גבי פסח), ולא כתבו בפירוש. ולהוסיף שבשולחן ערוך אדמו"ר הזקן הביא בפירוש הדין דתשלומין ומכל מקום נקט לשון זו. וראה הביאור באריכות בהמשך השיחה.

בריון ארוך (לקוטי שיחות כרך לה עמ' 103 ואילך) בשיטת הרמב"ם אם הלויים נוטלים חלק בארץ-ישראל לעתיד לבוא (כדעת הסמ"ג) או לא (כדעת השיטה מקובצת בשם הר"ן), מביא הרבי את דברי המנחת חינוך מצווה תח, תקה, ותקכ. ועל-פי ביאורו של הרבי הדברים מיושבים.

בעניין מנחת כהן מסיק המנ"ח (מצווה קלו) דאם מת הכהן גדול והיורשים מביאים מנחות אזי גם בנות בכלל.

אמנם השפת אמת (מנחות נב, ב) סבור אחרת שרק הבנים מביאים זאת, ואם אין לו בן – באה המנחה משל ציבור ולא מבנותיו.

הרבי ('לקוטי שיחות' כרך כב עמ' 23) נוטה לדעת המנ"ח, ומביא ראיה לזה מלשון הרמב"ם שכתב דהיורשים מביאים עבור כפרתו, כלומר, שהמנחה קשורה לאב, לכפרתו, והיא איננה קרבן ציבור. אם-כן שייכות הבנות לאביהן כמו הבנים.

נזירות שמשון ושמואל – כיצד חלה?

הרבי את מסקנתו של ה'מנחת חינוך' שעניין לבישת שעטנו אצל קטן אינו מצד חינוך בלבד, אלא דין תורה שאסור להלבישו שעטנו.

לפני כן ציטט הרבי את דבריו במצווה תקנא: "ונוהג בכל אישי ישראל חוץ מחרש שוטה וקטן. ועניין] לעיל במצווה רס"ג שנסתפקתי דיודע דאסור להלביש לח[רש] ש[וטה] וקטן]. דאסור ליתן לקטן דבר איסור בידיים, אך אין לוקין. אך כאן, כיוון דהקטן אינו בר דעת והווי לי שוגג, חייב מטעם מלביש, והקטן בן מצוות הוא רק דאינו בר דעת. או אפשר דאינו בן מצוות כלל, אם-כך אינו חייב עליו הגדול מטעם מלביש, כיוון שאין הלוּבש מצווה". ומסיק שם: "ואפשר שהווי כמו מקיף הקטן דחייב". הרבי הדגיש כי כוונתו ליידע בכך גם את הגדולים השומעים את הנאמר בכינוס...

בהתוועדות י"ט כסלו תשמ"א ובתוועדות הסמוכות (ש"פ וישב) ערך הרבי סיום על מסכת ערכין. יסוד הדברים היו קושיותיו של המנחת חינוך (מצווה שנו) על דברי הרמב"ם הלכות ערכין וחרמין: "כהן שהיתה לו שדה חרם שזכה בה אחר היובל והחרימה הרי זה מוחרמת ויוצאה לאחיו הכהנים שנאמר לכהן תהיה אחוזתו מלמד ששדה חרמו לו כשדה אחוזה לישראל שאם החרימה היא מוחרמת מיד".

הרבי הביא תירוצים על-פי דברי הגאון הרוגוצ'ובי והקרית ספר. חקר בדין כהנים אינם מחרימים מצד הגברא או מצד החפצא, וביאר את הדברים על-פי דברי החינוך בעצמו בשורשי המצווה דדין חרמים. החילוק בין נכסי ישראל ונכסי כהן. ביאר החילוק בין הלימוד שבגמרא והלימוד שהובא ברמב"ם, וכן את מקורו של הרמב"ם בסוגיית הגמרא בערכין שם, ולבסוף קישר זאת לסיפור על הרה"ק ר' הלל מפאריטש עם אדמו"ר הזקן.

* * *

בספר 'היכל מנחם' כרך ב' עמ' רכה"דמג, נדפסו ארבעים הערות שנלקטו ונערכו ע"י הרה"ג ר' בצלאל פרידמן ר"מ בכולל צמח צדק בשנת תש"נ, וזכה לקבל מענה: "נתקבל ות"ח והזמן גרמא וה' יצליחם. אזכיר עה"צ". כמה מהם כללנו ברשימתנו זו.

לתרץ קושיית המנחת חינוך כיצד יכולה הייתה לחול נזירות על שמשון ושמואל, והרי אין האם מזירה את בנה – מביא הרבי:

כתב הרמב"ם: "שמשון לא היה נזיר גמור, שהרי לא נדר בנזיר, אלא המלאך הפרישו מן הטומאה. וכיצד היה דינו, היה אסור ביין ואסור בתגלחת ומותר להיטמא למתים".

מצד אחד היה לשמשון קדושת נזירות (ולא רק שהתנהג בנזירות והיה פרוש מייין ותגלחת), כפי שמשמע מהביטוי "לא היה נזיר גמור". ולאידך, נזירותו באה לו ממלאך, והרי אין בכוחו של מלאך להחיל קדושת נזירות על אדם.

ומבאר הרבי (לקוטי שיחות כרך חי עמ' 68) כי גדר נזירות זו היא על דרך שמצינו לעניין גיור:

"גר קטן מטבילין אותו על דעת בית דין... הגדילו יכולין למחות... כיוון שהגדילו שעה אחת ולא מיחו, שוב אינם יכולין למחות".

בעת הגיור נהיה הקטן גר, ואף-על-פי-כן בידו למחות כשהגדיל ולומר אי אפשר להיות גר, וחוזר לסורו, הוא גוי כמעיקרא. שכן, הגיור אינו אלא מעשה של גיור, אבל אין הגר מתקדש בקדושת ישראל עד שנהיה גדול. אולם כשהגדיל ולא מיחה, הוא מתקדש בקדושת ישראל למפרע, שלכן אינו זקוק שוב לטבילה (ולא להטפת דם ברית), אלא די במעשה הגיור בקטנותו.

ומעין זה, מסביר הרבי, יש לומר בנידון דידן: ציווי המלאך אכן פעל רק דין והנהגת נזירות (הימנעות מייין ותגלחת), לא קדושת נזירות. "המלאך הפרישו מן הטומאה", ואין כאן אלא הנהגה של הפרשה, לא החלת קדושה. אמנם, כשגדל שמשון ולא מיחה, והמשיך להתנהג בנזירות, חל עליו קדושת נזירות, וקדושה זו חלה עליו למפרע.

ציטוט בכינוס ילדים

במהלך שיחת הרבי לילדי ישראל, ביום ג' פרשת שופטים א' דראש חודש אלול תשר"מ (התוועדות תשר"מ כרך ד' עמ' 2521), הזכיר

פרשת תולדות

ואלה תולדות יצחק (כה,יט)

ואלה מוסיף על הראשונים (רש"י)

מבואר בחסידות, שתולדות יצחק, יעקב ועשיו, גורמים להוספת והרחבת גבול הקדושה, שכן יעקב מוציא ומברר את ניצוצות הקדושה מן הקליפה, מעשיו, ומעלה אותן לקדושה. לפי זה יש לפרש דברי רש"י כאן: יעקב ועשיו - יעקב קודם לעשיו (אף שעשיו ראשון ללידה), שכן יעקב הוא שיוצר הוספה זו, על-ידי הבירור שהוא מברר את עשיו. האמורים בפרשה - בתורה, היינו כפי שעשיו הוא בשרשו ומקורו בקדושה, שכן יעקב מעלה אותו לשרשו.

(ספר-השיחות תש"נ כרך א, עמ' 154)

שני גויים בבטנך (כה,כג)

אל תקרי גויים אלא גאים, אלו אנטונינוס ורבי, שלא פסקו מעל שולחנם לא חזרת ולא קישות ולא צנון, לא בימות החמה ולא בימות הגשמים, דאמר מר: צנון - מחתך אוכל, חזרת - מהפך אוכל, קישות - מרחיב מעיים (ע"ז יא)

הגמרא מציינת את גדולתם ועושרם של רבי ואנטונינוס בענייני מאכל דווקא, משום שבפסוק נאמר "שני גויים בבטנך", רמז לשלושת המאכלים האלה, המאפשרים עיכול המאכל היטב בבטן. רמז לדבר: שורש תיבת יצחק הוא - צחק, ו'צחק' ראשי תיבות: צנון, חזרת, קישות, לרמז שיהיו מאכלים אלו מצויים תמיד על שולחנם של שני יוצאי חלציו.

(לקוטי לוי-יצחק, עמ' ט')

ויעקב איש תם יושב אוהלים (כה,כז)

אוהלו של שם ואוהלו של עבר (רש"י)

יהודי חייב ללמוד תורה באופן של תמימות, "איש תם". כלומר, עליו לחפש את האמת של התורה, ולא לנסות להעמיס את יצרו בתורה.

(לקוטי שיחות כרך כ, עמ' 114)

ויזרע יצחק בארץ ההיא (כו,יב)

וכי זרע דגן זרע יצחק חס ושלום? אלא - לקח את כל מעשר ממונו וזרע צדקה לעניים (פרקי דר"א פל"ג)

מה פשר התמיהה על כך שיצחק זרע דגן?

אלא רז"ל אמרו (ב"ר פמ"ז) "האבות הן הן המרכבה", זאת אומרת ש"כל איבריהם כולם היו קדושים ומובדלים מענייני עולם הזה... כל ימיהם" (תניא פרק כ"ג). ואם-כן, איך ייתכן שיצחק יתעסק בזריעת דגן וכו'?

לכן מפרש המדרש, שאף שבחיזונית זרע יצחק דגן, חלילה לנו לומר שהתוכן הפנימי של הזריעה היה זריעת דגן כפשוטה. אלא הכוונה היתה לצדקה - יצחק זרע דגן כדי שיוכל לקיים מצוות מעשר. נמצא ש"זרע צדקה" ולא "זרע דגן".

דוגמה לדבר בהלכות שבת: ההלכה היא, שהמוציא אוכלין פחות מכשיעור בתוך כלי, פטור אף על הכלי, מפני שהכלי טפל לאוכל (שבת צג). והיינו, שהואיל והכלי טפל לאוכל, אזי אין הוצאה זו נחשבת הוצאת כלי, אלא כהוצאת אוכל.

(לקוטי שיחות כרך ה עמ' 74)

עד כי גדל מאוד (כו, ג)

כי גדל מאוד: שהיו אומרים - זבל פרדותיו של יצחק, ולא כספו וזהבו של אבימלך (רש"י)

לכאורה, מהו הדיוק ב"פרדותיו" דווקא, והרי ליצחק היה "מקנה צאן ומקנה בקר"?
 "זבל" - הוא מלשון בית זבול, בית מדור. "פרדותיו" - מלשון פירוד.

"זבל פרדותיו" - בית מדור בעולם של פירוד. והוא רמז לאדם העוסק בענייני הרשות, שאז הוא נמצא במצב של "דירה" בעולם-הזה הגשמי, שהוא עולם הפירוד.

"זבל פרדותיו של יצחק" - עיסוקו של הצדיק בענייני הרשות גורם שמחה ותענוג (יצחק מלשון צחוק) למעלה, יותר מאשר,

"כספו וזהבו של אבימלך" - הרומז לעבודתו של איש רגיל העוסק בתורה ומצוות של אבי-מלך, אבינו שבשמים, מלך העולם, וחשובים הם אצלו כסף וזהב.

כי כשהצדיק עוסק בענייני העולם גם אז מחשבתו קשורה ודבוקה בו יתברך בייחודים קדושים. ואילו אדם רגיל, גם בעת עסקו בתורה ובמצוות מעורבים בהם סיגים ופסולת של מחשבות-זרות, וכן של גאוה והתפארות.

זהו אס-כן "זבל פרדותיו של יצחק ולא כספו וזהבו של אבימלך".

(אור-תורה דף יג עמ' ב' (עמ' 26))

ויקרא להן שמות כשמות אשר קרא להן אביו (כו, יח)

'שמות' הראשון מלא (באות ו') והשני חסר.

האות ו' מורה על המשכה והשפעה. 'שמות' הבארות של אברהם כתובות בכתיב חסר (ללא ו'), ובכך רמז כי המשכה זו עלולה להיפסק. ואכן, הפלשתים סתמו אותן. ואילו 'שמות' הבארות של יצחק מופיעות עם האות ו', כי המשכת ונביעת בארות אלו לא הופסקה על-ידי הפלשתים.

(תורה-אור בראשית, דף יז)

ויאמר כי עתה הרחיב ה' לנו ופרינו בארץ (כו, כב)

ופרינו בארץ: תרגומו, וניפוש בארעא (רש"י)

רש"י מלמדנו, שתיבת "ופרינו" אינה מלשון "פרו ורבו", דהיינו, הולדת בנים ובנות רבים, שהרי - ליצחק היו בסך-הכול שני בנים. אלא הפירוש של "ופרינו" הוא "וניפוש", היינו שיצחק עצמו יהיה בריכוז וגדלות, כדכתיב, "ויגדל האיש וגו'". והוא על-דרך מה שכתוב (בראשית ב) "שם האחד פישון", ופרש"י "על שם שמימינו מתברכין ועולין כו' נקרא פישון", היינו שהמים עצמם מתרבים ומתגדלים.

(לקוטי שיחות כרך י, עמ' 72)

תפילין אחר השקיעה

בגיליון תשפ"ז הגיב הרב יוסף-שמחה גינזבורג על דבריו (בגיליון תשפ"ג) לומר דמסתבר שמי שלא הניח עדיין - שיניח אף אחר השקיעה, שהקשיתי מלשון אדמו"ר הזקן בהלכות תפילין שבסידורו "שאיך להניח תפילין אחר תחילת השקיעה". ובתגובתו מצטט הרב הנ"ל מדברי כמה פוסקים שהתירו להניח תפילין עד צאת הכוכבים. ועל פסקו של אדה"ז בסידורו ציין, שבספר פסקי תשובות ציין מקורו בשער הכוונות להאריז"ל, ומסיים "ולא בא [=אדה"ז] לפסוק זאת למי שטרם הניח תפילין היום". אם הבנתו לנכון, הרי כוונתו שהמניעה מלהניח תפילין לאחר השקיעה היא על-פי קבלה, ובמילא אין להתחשב בזה כלפי מי שלא הניח תפילין היום.¹

אמנם, אחרי בקשת מחילה מהרב המחבר ספר פסקי תשובות, הנה דברי אדה"ז הנ"ל אינם מיוסדים על דברי שער הכוונות, ואדרבה. כי בשער הכוונות (ענין תפלת מנחה דרוש ב - דף שלה ע"ב) איתא שהאריז"ל "היה נוהר מאד שלא להיות מעוטף בטלית ותפילין אחר שקיעת החמה. ותיכף היה מסירם מעל ראשו, והיה חושש בדבר זה מאד"; ואילו דברי אדה"ז הם רק שלא יניח תפילין לאחר תחילת השקיעה, לא לענין ההסרה. וזה לשונו: "אין להניח תפילין אחר תחלת השקיעה. ואם היו עליו מקודם אין צריך לחלצן, כי אם בערב שבת...".

ברור איפוא שאין מקור דברי אדה"ז בהנהגת האריז"ל.

מקור נוסף² לדברי אדה"ז בסידורו - שאין להניח תפילין אחר תחילת השקיעה - הוא בבית יוסף (או"ח סי' ל ד"ה היה יושב, בביאור לשון הברייתא ביצה טו ע"א) שגרר לילה לענין הנחת תפילין היינו השעה של 'קידש היום' לענין שבת. וכפי שהעיר הפרי מגדים (או"ח שם, א"א סוף ס"ק ג) שדבריו אלה הם בניגוד לדעת המרדכי (שהביא הב"י לעיל שם) שדין 'שקיעה' לאסור אז הנחת תפילין היינו סוף השקיעה, ולכן התיר להניח תפילין בבין השמשות. ומדברי הפמ"ג מתבאר שאין להניח תפילין לאחר תחילת השקיעה (וכלשון אדה"ז בסידורו), פרט למי שלא הניח תפילין ביום ההוא, דהיינו ספיקא דאורייתא, שכל עוד הוא בין השמשות יניח תפילין (ראה פמ"ג בא"א בסוף הסימן שם). ובמשנה ברורה (שם סק"ג) הוסיף שבכה"ג לא יברך.

ולענין גוף הנידון, אם הגישה הנ"ל - להתיר הנחת תפילין אחרי זמנם להלכה - היא משום "עת לעשות...", תו אין להגביל ההיתר לעת בין השמשות, ויש לו להתיר גם בלילה גמור.³ ואילו אם באנו מכוח הפוסקים המקילים בזה, אין מקום להתיר כי אם בבין השמשות. וילע"ע.

הרב לוי יצחק ראסקין, דומו"צ דקהילת ליובאוויטש, לונדון

(1) ולפי גישה זו, אם נפגוש 'קרקפתא' בחול המועד, ואין נראה סיכוי שיפגשנו אחר החג, שיניח אתו תפילין בחוה"מ!

(2) היינו בנוסף ע"ש בסידור רבינו הזקן הנ"ל (הלכות תפילין הע' 78) שחשש לדעת הרמב"ם שפסק דלילה לאו זמן תפילין מן התורה.

(3) של חול. [לשון 'הלכה ואין מורין כן' נאמר (מנחות לו, ב) לגבי הנחת תפילין בלילה. ברם לגירסת כמה פוסקים, הלשון 'הלכה ואין מורין כן' נאמר שם לגבי להשאיר התפילין עליו בלילה, לא לענין הנחתן בלילה בתחילה. וכדבריהם הובא להלכה בשו"ע הב"י ובשו"ע רבינו סי' ל].

ולענין שבת ויו"ט, להעיר בדין מי שהוא אנוס לחלל שבת, כך שלמעשה אין לו האות של שבת או יו"ט, האם מצווה להניח אז תפילין (ראה עירובין צו, א). אך להעיר משו"ת תרומת הדשן (פסקים סי' קח) שמי שמתו אחיו מחמת מילה, ואין לו האות של מילה, אעפ"כ אין לחייבו בתפילין בשבת, ע"ש. וה"ה בנדו"ד.

א. אינני יודע מה שייך "עת לעשות" לענייננו. פשיטא שאם על-פי הקבלה אסור להניח תפילין, אין מקום להניחן גם אם שכח להניחן במשך היום (ראה על-דרך-זה במצב זה כשיש דעות שונות בנגלה, בשו"ע אדה"ז סו"ס ל, שפסק "וטוב לחוש לסכרא האחרונה" ולא להניחן). מה שאין כן אם זו רק חומרא וחשש, יש מקום להניחן.

ב. גם אם מקור דברי אדמו"ר הזקן הוא החשש לדעת הרמב"ם שהבינו בה שמשעת השקיעה אסור להניח תפילין, עדיין יש מקום לנקוט כדעת הפרמ"ג שהביא (שגם הוא סבור כך), שמי שטרם הניח תפילין היום - יניח תפילין מספק דאורייתא, אך ללא ברכה.

ג. אגב: כולנו לא שמנו לב לזה ש'שער הכוונות' הוא אחד מה'שמונה שערים' שלא היו לפני אדמו"ר הזקן, ונדפסו רק בחיי ה'צמח צדק' (שאלוניקי תרי"ב). וכמדומה שעניין זה אינו מופיע בפרי"עץ חיים (שער מנחה ומעריב פ"א) ובמשנת חסידים (מסכת מנחה), אדרבה לכאורה משמע שם שהאר"ז"ל היה מתפלל מנחה בטלית ותפילין אחרי השקיעה (וראה בס' 'אבן השהם' סי' רלד ס"ז-ט ובהערות). אך כמובן "השמונה שערים מוסמך יותר, ועליו סומכין" כדברי כ"ק אדמו"ר מהורש"ב נ"ע בהגותיו לסידור (בסידור תו"א תשמ"ז עמ' 486).

ד. בשולי הדברים: במהדורה החדשה של שו"ע אדה"ז (ח"א עמ' תרי"ט, ס"ק רנו) ציינו כמקור לדבריו בסידור, שאין מניחין תפילין אחר תחילת השקיעה, את הרא"ש (בהל' קטנות הל' תפילין סי' יז). וראה שם בדברי חמודות אות עח. אבל ברא"ש עצמו אין הוכחה לזה, ואדרבה מלשון 'קיצור פסקי הרא"ש' שם (סוף אות טז) "לילה לאו זמן תפילין... אבל להניח לכתחילה בלילה אסור" לא משמע כן.

מינוי ל'התקשרות'

אפשר לקבל את גיליון 'התקשרות'

ישירות הביתה באמצעות הדואר

מינוי לשנה: 177 ש"ח (ב-4 תשלומים)

מינוי לחצי שנה: 88 ש"ח (ב-2 תשלומים)

את השם, הכתובת והתשלום יש להעביר לפי הכתובת:

'התקשרות', מחלקת המנויים, ת"ד 14 כפר-חב"ד 60840.

כמו-כן אפשר להירשם בטלפון ולשלם בכרטיס אשראי, בטל' 072-2770130

שכח טל ומטר או יעלה ויבוא

השוכח 'טל ומטר' או 'יעלה ויבוא'

הריטב"א² חידש, שמי ששכח הזכרה (כמו: מוריד הגשם³, טל ומטר, יעלה ויבוא וכו') שמחזירים אותו בשבילה, וכבר אמר את שם ה' של סיום הברכה - יאמר "למדני חוקיך" אחרי שם ה', ויחזור לברכה⁴ ויזכיר זאת.

אמנם יש לשים לב, שהריטב"א מדבר במצב ששכח 'מוריד הגשם' בחורף, שאז לפני דעתו, שאינו מזכיר כלל את האפשרות לומר זאת בין ברכה לברכה חוזר לראש התפילה, וכדי שלא יהיו ב' ברכות ראשונות שלו לבטלה, מצייע לומר "למדני חוקיך".

והטעם⁵, כיוון שבזה מונע אמירת ברכה לבטלה, ולדעתו ברכה לבטלה חמורה יותר מהפסק באמצע התפילה, בפרט שאין דינו כ'שח' באמצע התפילה, כיוון שאינו מדבר עם חבריו אלא עם הקב"ה⁶. ומכאן ברור לכאורה לדידן, שכל שיש פתרון אחר להזכרה זו⁷, דהיינו לאומרה בין הברכות, או ב'שומע תפילה', אין ראיה להתיר לעשות הפסק זה בתפילה.

ודלא כדעת השלמי חגיגה (שהובא בשערי תשובה⁸, וכן פסק המשנה ברורה⁹ ועל-דרך-זה בשו"ת יביע אומר¹⁰), שאם שכח לומר יעלה ויבוא ביום ראש-חודש ונזכר אחרי שאמר שם ה' של סיום "המחזיר שכינתו לציון", יסיים 'למדני חוקיך' כדי שלא תהיה הזכרת השם לבטלה, ויאמר יעלה ויבוא; ולא יסיים הברכה כדי לומר יעלה ויבוא בין הברכות, לחוש לדעת הסוברים שלא ניתן להשלים הזכרה זו בין הברכות.

1) סיכום הדברים, אחרי הערות שקיבלתי ועיון נוסף. גם המסקנות כאן נכתבו מחדש - שונות מהנדפס בנדון בלוח השבוע ש"פ בראשית וש"פ נח השתא ('התקשרות' גיליונות: תשצ"ה עמ' 18 ורתשצ"ו עמ' 19). ועצ"ע.
2) בחידושי למסכת תענית ג,ב, בשם "הרב החסיד ז"ל" [בחי אדם (כד,ח) כתב שהוא רבינו יונה], אך שלא כדעתו, מסיק שם ש"גדולי הצרפתים" הגבילו זאת רק ל"דברים שמחזירין אותו".

ואף שהריטב"א הוא מפרש ולא פוסק, אבל ראה בשדי חמד, כללי הפוסקים סי' ח אות ט (בהוצאת קה"ת: כרך ט עמ' 3628) אודות דברי הבי"ש שרשי הוא "מפרש ולא פסקן", שהמדובר רק כשרש"י פירש דברי הגמרא, ולא כשכתב דבריו להלכה ולמעשה, עיי"ש. זאת כמובן מלבד מה שפסקו זה הובא להלכה ע"י השע"ת, משנ"ב וכו' ללא כל הסתייגות.

3) בקטע הקודם שלל הריטב"א לפי הבבלי את דעת הירושלמי ריש תענית (שאנו פוסקים כמותה - טוש"ע סי' קיד ס"ה, שו"ע אדה"ז שם ס"ו) שבדיעבד ניתן לסמוך על הזכרת "מוריד הטל", ולא לחזור.

4) ובלשונו "ונמצא שלא סיים ברכתו, וחוזר לאומרה כראוי". ולא הבנתי את המפרשים דבריו (הובאו בפסקי תשובות הערה 62) שחזור לראש התפילה, ואמירה זו באה רק למנוע שלא יהא סיום "מחיה המתים" לבטלה.

5) קצות השלחן (סי' מז בבדי השלחן ס"ק ז), ע"פ החיי אדם (כד,ח).
6) קצות השלחן שם.

7) ובקצות השלחן שם הוסיף גם: לפי החיי אדם (מז,טז) והמשנה ברורה (קפח,כב ובשער הציון יח) מי ששכח לומר 'רצה' בברכת המזון בשבת, וכבר אמר שם ה' של "בונה ירושלים" - יאמר "למדני חוקיך" כדי להימנע מאמירת ברכת 'אשר נתן' אחר כך, שלדעתו היא 'ברכה שאינה צריכה'. והקצות השלחן דוחה, שאין בזה שום חשש ל"ברכה שאינה צריכה" (ובפרט בשבת, שצריך להשלים בה מאה ברכות).

8) סי' תכב ס"ק ג.

9) שם ס"ק ה ובביאור הלכה סי' קיד ס"ו ד"ה בלא חתימה, ובמשנה ברורה שם ס"ק לב.

10) ח"א חאו"ח סי' כב ס"ד ואילך.

ואף שיש רבים מהראשונים הסוברים כך¹¹, הרי כבר דן בזה הבית יוסף¹² באריכות, ומסיק כהכרעת הרא"ש לומר בין הברכות כל דבר שמחזירים אותו. ואף שהמשנה ברורה¹³ והיביע אומר (הנ"ל) מביאים כמה ראשונים ואחרונים הסוברים כמותו, אבל רובם כבר היו לעיני אדמו"ר הזקן, ובכל זאת לא הביאו דעה זו כלל, לא מרן המחבר בשו"ע¹⁴, ולא רבינו הזקן בשו"ע שלף¹⁵.

ידועים דברי האורים ותומים¹⁶ שכל דעה שהשמיטו מרן הב"י והרמ"א בשולחן ערוך, אין לטעון עליה 'קים לי כפלוני'. וכן כתב אדמו"ר הזקן (על שו"ע הבית-יוסף)¹⁷. ועל-דרך זה צריך לומר בקשר לשולחן-ערוך רבינו הזקן בעצמו¹⁸.

ולכן, על-כל-פנים אנו, ההולכים בדרכי רבינו הזקן, אין לנו לנהוג כפסיקתם שעדיף לומר "למדני חוקיך" מאשר לומר "יעלה ויבוא" או "טל ומטר" בין הברכות. ופשיטא דלא כמו שכתבו¹⁹ להתיר זאת משום ש"שאלה במקומה עדיפא".

דעת הגרא"ח נאה בנושא

מהגרא"ח נאה ז"ל עצמו יש לפנינו בנדון שלושה מקורות, כדלהלן:

א. בקצות השלחן ח"א הלכות תפילה²⁰ הביא את דברי הריטב"א, והעיר על זה ש"בשו"ע אדמו"ר לא נזכר כלל מזה, ולמעשה צ"ע".

ויש להעיר, שקרוב לוודאי שלא ראה רבינו הזקן את דברי הריטב"א בנושא כלל, אף שספר 'חידושי הריטב"א' למסכת תענית נדפס לראשונה באמשטרדם, תפ"ט. לפי חיפוש במחשב, לא הזכיר אדמו"ר הזקן כלל בשו"ע שלו את חידושי הריטב"א למסכת תענית (אף שהזכיר את חידושי למסכתות: עירובין, סוכה, ביצה, מו"ק, קידושין, יבמות). גם החיד"א, כפי שמראים דבריו בספרו 'ברכי יוסף', לא ראה זאת. הראשון שמזכיר פסק זה הוא ה'שלמי ציבור', שנדפס בשאלוניקי, תק"נ, וממנו העתיק ה'שערי תשובה'²¹.

ועל-כן, אף שלא נזכר בשו"ע רבינו יש לפסוק כדעתו, במכל-שכן מלשון הש"ך²², ש"אם נמצא לפעמים תשובת גאון ולא עלה זכרונו על ספר, ונמצא אחרים חולקים עליו - אין צריך לפסוק כהאחרונים, שאפשר לא ידעו דברי הגאון, ואילו הוה שמעי - הוה הדרי בהו".

ב. בקצות השלחן ח"ב הלכות ברכת המזון²³, כבר נפשט אצלו הספק, ומצדיק פסק זה, אלא ש(כנ"ל הערה 7) אינו מקבל את פסק המשנה ברורה, לומר 'למדני חוקיך' כדי להימנע מלומר את הברכה שתיקנו לשוכח הזכרה

11 ר"י הזקן, ור"י החסיד, והריטב"א (דלעיל), הריא"ז, והרא"ה (כמובא בשו"ת יביע אומר שם).

12 סי' קיד ד"ה ומ"ש וכן ביעלה ויבוא.

13 בביאור הלכה שם ס"ו ד"ה בלא חתימה.

14 סעיף ו. ולמרות זאת פסק ביביע אומר כנ"ל, ואולי זהו על-דרך מה שלפוסקים הספרדים אומרים 'ספק ברכות להקל' אפילו נגד דעת מרן.

15 סעיף ז.

16 'קיצור תקפו כהן' (שאחר סי' כה בחור"מ) אות קכד.

17 בשו"ע או"ח, קו"א סי' רנג ס"ק ב וסי' רנה ס"ק א, הובאו בס' כללי הפוסקים וההוראה משו"ע אדה"ז כלל יא, ושם הביא מהאחרונים שהמודבר במקרה שנו"כ השו"ע, כמו הש"ך והסמ"ע, לא נחלקו עליו בזה.

18 וראה במכתב שבסו"ס המנהגים (עמ' 104). אג"ק ח"ג עמ' קג) "פשיטא, כיוון דאדה"ז לא הביאו בשום מקום, דאין לנו חסידי חב"ד לעשות כן" [אף שצריך ביאור, כי שם מדובר בנושא שנתחדש ע"י האחרונים שצויינו ע"י השואל ועוד כיו"ב].

19 בילקוט יוסף, שארית יוסף סי' קיז ס"ו, ובהלכה ברורה להר"ד יוסף שם בבירור הלכה ס"ק יז.

20 קצות השלחן סי' כא, בבדי השלחן ס"ק ב.

21 ובסידור דרך החיים סי' לג ובקיצור שו"ע סי' יט השמיטו דעת הריטב"א (למרות שהובאה להלכה בחיי אדם הנ"ל הערה 6). וצ"ע.

22 יו"ד סו"ס רמב, קיצור בהנהגת או"ה ס"ח.

23 סי' מז ס"ק ז.

אחר 'בונה ירושלים'.

ג. בלוח כולל-חב"ד שלפנינו, מתייחס לנושא בשלושה מקומות:

1) בליל א' דחול-המועד סוכות כתב: "שכח 'עלה ויבוא' או שספק לו, ונזכר אחר שאמר "ברוך אתה ה'" קודם שאמר "המחזיר", יסיים "למדני חוקיך" ויתחיל 'עלה ויבוא'..." , וזו דעת השערי-תשובה והמשנה-ברורה שנדחתה לעיל.

2) בז' מרחשוון מפרט את דיני מי ששכח להזכיר 'טל ומטר', ואינו מזכיר בו אמירת "למדני חוקיך" כלל. ואולי נמנע מזה מפני שיש אפשרות להזכיר זאת ב'שומע תפילה' או לאחריו.

3) ביום-טוב ראשון של פסח פסק שמי שהזכיר 'מוריד הגשם' בקיץ, וכבר אמר "ברוך אתה ה'" יסיים "למדני חוקיך" ויתחיל "אתה גיבור". ושם זה בא כדי למנוע חזרה לתחילת שמונה-עשרה.

הגרא"ח נאה לא ביאר טעמיו בכל האמור בלוח, ולכאורה אין סתירה ממשית בין הפסקים הללו וביניהם לבין האמור ב'קצות השלחן' סי' מז, אשר רק שם נכנס להכריע להלכה בזה ומילתא בטעמא. ולכן:

שכח 'טל ומטר'²⁴ ונזכר בתוך הברכה, קודם ה'" של סיום הברכה, חוזר ל'ותן טל ומטר' וממשיך כסדר. נזכר אחר שאמר ה'" שם, מסיים הברכה ואומר 'ותן טל ומטר לברכה' קודם 'תקע בשופר'. נזכר לאחר שהתחיל 'תקע', יאמר זאת בברכת "שמע קולנו", לפני "כי אתה שומע". שכח גם שם, ונזכר אחר ה' של סיום הברכה, יסיים החתימה ויאמר זאת שם. נזכר לאחר שהחל 'רצה', חוזר ל'ברך עלינו' (ורק אם נזכר לאחר שאמר שם ה' של סיום ברכת 'מודים' או 'שים שלום', יאמר "למדני חוקיך" ויחזור ל'ברך עלינו'). נזכר לאחר שסיים 'יהיו לרצון' האחרון, חוזר לראש התפילה²⁵. ורשאי לרדת לחזרת הש"ץ במקום זה.

וכן בעניין הזכרת ראש-חודש:

שכח לומר 'עלה ויבוא בתפילת ערבית, וכבר אמר שם ה' של סיום הברכה - אינו חוזר. בשחרית ובמנחה - אם נזכר (או הסתפק) לאחר אמירת ה'" של "המחזיר שכינתו לציון", יסיים את חתימת הברכה, "יאמר 'עלה ויבוא' וימשיך בברכת 'מודים'. אם כבר התחיל 'מודים' ועד סיום "יהיו לרצון" השני, חוזר ל'רצה' (ורק אם נזכר לאחר שאמר שם ה' של סיום ברכת 'מודים' או 'שים שלום', יאמר "למדני חוקיך" ויחזור ל'רצה'). אם נזכר לאחר סיום "יהיו לרצון" השני - חוזר לראש התפילה, ואינו אומר "אדני שפתי תפתח"²⁶. ורשאי לרדת לפני התיבה לחזרת הש"ץ במקום זה²⁷. בברכת המזון, אם נזכר לפני ברכת "הטוב והמטיב", אפילו בלילה, יאמר ברכת 'אשר נתן' כנוסח שבסידור, ואם נזכר אחר-כך - אינו חוזר²⁸.

ואגב, ספק המתעורר לפי הריטב"א הנ"ל: אם כבר אמר את שם ה' באותן ברכות כשיצטרך לחזור אחורנית, אבל - שלא בסיום ברכה, צ"ע אם יהיה מותר לו לסיים "...ימלוך לעולם ועד" כדי שלא יהא השם לבטלה. ואולי יש לחלק בין 'שם לבטלה' לבין 'ברכה לבטלה'²⁹.

24) מכאן ואילך על-פי שו"ע אדמוה"ז סי' קיז ס"ד-ה.

25) בשערי-תשובה שם כ' בשם הריטב"א שכאשר חוזר לראש התפילה א"צ לומר אד' שפתי תפתח (ובערוך-השולחן ס"ח תמה ע"ז, שהרי תיקנו לומר פסוק זה קודם התפילה, ועתה הברכות מפסיקות בינו לבין הפסוק, והן כבר בטלו). ובקצות-השולחן סי' כא בבדי-השולחן ס"ק ה' כ' שאם סיים תפילתו וחוזר לראש ה"ה ממש כמתחיל תפילה חדשה וצריך להמתין כדי הילוך ד"א, ולכן פסק (גם בפנים שם) שאז יתחיל מאד' שפתי תפתח. אבל להלן בבדי-השולחן סו"ס עח הביא מהשע"ת סי' תכב ס"ק ג' מס' שלמי-חגיגה ע"פ הריטב"א, שגם מי שסיים לומר תחנונים וחוזר לראש התפילה, א"צ לומר פסוק זה, ונשאר בצ"ע. וראה בפסקי תשובות סי' קיד ס"ק ט שהביא דיון באחרונים במצב כזה אם מה שכבר אמר נחשב תפילה או לאו.

26) שערי-תשובה וכו' שם בשם הריטב"א הנ"ל. (וע"ע קצות-השולחן בבדי-השולחן סו"ס עח).

27) אם נזכר אחר תפילת מוסף, ראה בשו"ע אדה"ז סי' קכו ס"ג, ובהתקשרות דפ' בראשית הערה 29.

28) שו"ע אדה"ז סי' קפח ס"י.

29) רעק"א (בשו"ת מהדור"ק סי' כה) כתב שזו מחלוקת בין הרמב"ם (הל' שבועות פ"ב ה"ט והי"א) דס"ל שברכה לבטלה חמורה יותר, לבין ר"ת בתוס' (ר"ה לג,א ד"ה הא) דס"ל ששם-שמים לבטלה חמור יותר. וצ"ע אם יש מקום לחלק ביניהם לדעת אדה"ז, ראה לשונו בסי' רטו ס"ג וסי' רו ס"ג.

הלכות ומנהגי חב"ד

שבת-קודש פרשת תולדות

ד' בכסלו

בקריאת תיבת 'מחלת' שבסיום הפרשה (כח,ט) יש כמה נוסחאות¹.

יום שלישי

ז' בכסלו

כשנשלם יום ו' בכסלו השנה, כבר מלאו שלושים יום ל'שאלת גשמים', ועל-כן מתפילת ערבית של יום שני בערב, המסתפק אם שאל 'טל ומטר' אינו צריך לחזור².

יום חמישי

ט' בכסלו

יום ההולדת (בשנת תקל"ד) וההסתלקות-הילולא (בשנת תקפ"ח), ומנוחתו כבוד בעיר ניעזיזין של כ"ק אדמו"ר האמצעי רבנו דובער נ"ע, דור שני לנשיאי חב"ד (שנות הנשיאות: תקע"ד - תקפ"ח)³.

יום התוועדות.

כל אחד ואחת, אנשים נשים וטף, ינצלו 'עת רצון' וז, כרי להוסיף:

(א) בלימוד תורתו של בעל יום-ההולדת וההילולא, ובאופן ד'רחובות הנהר'⁴.

(ב) בעבודת התפילה.

(ג) בנתינת צדקה, ומה טוב - לעניין השייך לעבודתו המיוחדת או למוסדות העוסקים בעבודתו ובעבודת רבותינו נשיאינו ממלאי-מקומו⁵.

(ד) לקיים התוועדות של שמחה, שבה יקבלו עליהם הנאספים החלטות טובות בענייני תורה ומצוות⁶. ולדבר גם בקשר להכנות כדבעי להתוועדויות די"ט כסלו, ולהמשיכן בהתוועדויות דחנוכה⁷.

פשוט שאם מאיזו סיבה שתהיה לא נעשה הנ"ל או חלקו ביום השנה, צריך להיות תשלומין והשלמה בימים הסמוכים⁸.

בתפילת מנחה אין אומרים תחנון⁸.

יום שישי

י' בכסלו

חג הגאולה - בו נשתחרר כ"ק אדמו"ר האמצעי

(1) נוסח התימנים הוא **מַחֲלַת** (שור"ת פעולת צדיק ח"א סי' טו), אבל במנחת-שי מביא שיש לקרוא **מַחֲלַת** וכ"ה בתיקון 'איש מצליח' ובחומש 'תורה-תמימה' (וכן מופיע בתנ"ך ברויאר, וב'שינויים לפי דפוסים ראשונים" שבתורה שלימה ס"פ ויחי). ובהקלטות קרה"ת של הר"מ שוסטערמאן ע"ה קורא **מַחֲלַת** (כמו שמופיע בתנ"ך קורן, ובתורה שלימה על אתר). וראה 'בצל החכמה' עמ' 117.

(2) שור"ע אדמו"ה סי' קיד ס"י, קצות-השולחן סי' כא סי"א, לוח כולל-חב"ד ז' במרחשוון.

(3) פרשת חיי וחסות לקותו נדפסו ב'ספר התולדות - אדמו"ר האמצעי הוצאת קה"ת, כפר-חב"ד תשל"ו.

(4) שיחות-קודש תשנ"ב עמ' 382. ובלקוטי-שיחות, כרך כא, עמ' 296, בקשר לבי' ניסן, גם: ללמוד על-כל-פנים פרק-משנה אחד המתחיל באות אחת משמו הקדוש.
(5) ע"פ 'התוועדויות' תשמ"ז ח"ב עמ' 286, מוגה, בקשר לכ"ד טבת.
(6) ע"פ הוספות לשיחה הנ"ל - שם עמ' 292. וראה לקוטי-שיחות, כרך כא, עמ' 276.
(7) שיחות-קודש תשנ"ב ח"א עמ' 389.
(8) לוח כולל-חב"ד.

"כסלו הוא זמן הלידה של חסיד, י"ט כסלו היא הברית; בין י' ו-י"ט כסלו היא הלידה¹¹. ההתחלה היא מי'. התוועדות חסידית היא לידתו של חסיד"¹².

נ"ע ממאסרו בוויטבסק בשנת תקפ"ז⁹, והוא יום שמחה לאנ"ש, ואין אומרים בו תחנון. ונוהגים לערוך התוועדות ברוב עם¹⁰.

9) ואף שבש"פ ויצא, ט' כסלו תקפ"ז, נתבשר על גאולתו ('ספר התולדות' הנ"ל, עמ' 113) - לא נקבע בשעתו יום זה ליו"ט כמו בחג הגאולה י"ב תמוז שהוא יום בשורה, כשם שחג הגאולה הזה עצמו לא נקבע כל-כך, לפי שבשנה שלאחריה נסתלק אדמו"ר האמצעי, כמבואר בקונטרס 'בד קודש' הוצאת קה"ת. 10) לוח כולל חב"ד. פרשת המאסר והגאולה - במבוא לקונטרס 'בד קודש' הנ"ל, ב'ספר התולדות - אדמו"ר האמצעי' הנ"ל, פרק ח. 'רשימות' חוברת סט ('רשימת היומן' עמ' רצב), ובספר דלהלן.

בשנת תשנ"ח יצא לאור תיק המסמכים הממשלתי בקשר למאסר והגאולה ('מאסר וגאולת אדמו"ר האמצעי" בהוצאת קה"ת ואגודת שמ"ר), ושם בעמ' 21-23: י' כסלו תקפ"ו - שוחרר לביתו; יא כסלו תקפ"ז - זיכוי ע"י בית המשפט העליון אשר במוהילוב; כא כסלו תקפ"ח (לאחר ההסתלקות, שלא ידעו ממנה שם) - זיכוי סופי בסנאט אשר בפטרבורג.

"להעיר מלקוטי דיבורים... שיו"ד כסלו הוא ענין הלידה של חסיד, וענין הלידה של חסיד הוא **התוועדות חסידית**. ויש לומר השייכות, כי לידה הוא ענין הגילוי בעולם גם להזולת (ולא כעובר במעי אימו), והוא גם ענין ההתוועדות - גילוי לרבים" (משיחת ש"פ ויצא תשמ"ז - לקוטי שיחות כרך כה, עמ' 353 הערה 49).

לגבי זמן התוועדות:

כ"ק אדמו"ר מהר"ש התוועד באור ליו"ד כסלו (התמים עמ' 172), סה"ש תש"ג עמ' 13), וכן כ"ק אדמו"ר מהורש"ב (התמים עמ' 861), ליובאוויטש וחייליה עמ' 36) - גם בקביעות רגילה. מאידך, ביו"ד כסלו תשמ"ז **שחל בעש"ק** התוועד הרבי בש"ק י"א כסלו והסביר ש"עש"ק אינו זמן מתאים כ"כ להתוועדויות", ו"בליל שבת צ"ע אם הוא זמן להתוועדויות, כדי שלא לבלבל סעודת שבת בבית". ו"כסדר הנהוג ברוב ההתוועדויות, שהתחלתן היא (לכתחילה) במוצאי חג (גם) כדי להמשיך ענייני החג על הזמן שלאח"ז" (סה"ש תשמ"ז עמ' 102 ואילך ולקוטי שיחות כרך כה, עמ' 347, ובנוסח אחר - סה"ש תשמ"ז עמ' 115 ואילך. ולכאורה זוהי 'משנה אחרונה' לגבי שיחת ש"פ וישב ה'תשד"מ, 'התוועדויות' ה'תשד"מ ח"ב עמ' 654, שבה דרש הרבי להתוועד בליל ש"ק).

11) ייתכן שזה מסביר גם מדוע הברית לכאורה אינה ביום השמיני.

12) לקוטי דיבורים ח"ג עמ' 976. ספר-המנהגים עמ' 90. כפל הלשון צריך ביאור. ואולי הכוונה שההתחלה היא ביו"ד, שעניינה ביטול.

לזכות

אנשי החסד הדגולים

הרה"ח ר' אברהם משה דייטש והרה"ח ר' גבריאל גופין שיחי

ולע"נ האחים הרה"ח ר' זלמן יודא ור' יוסף יצחק,

בני הרה"ח ר' שלום ישעי' ע"ה דייטש